

**Електронні навчально-методичні видання
у вигляді збірників («хрестоматій») статей та уривків з наукових
видань, які є об'єктом вивчення в рамках навчальних дисциплін
відповідно до затвердженої навчальної програми
підготовки бакалаврів і магістрів
(згідно з розпорядженням Науково-дослідної частини № 03-21 від 05.05. 2017 р.)**

Дисципліна **Акціонерне право**

Кафедра цивільного права

Інститут навчально-науковий юридичний

Викладач **к. ю. н. Л. В. Сіщук**

Список (не більше 10 позицій) наукових текстів, рекомендованих для включення у збірник текстів («хрестоматію»), що наявні у фондах наукової бібліотеки університету (згідно з електронним каталогом <http://lib.pu.if.ua/lib/>):

1. Саракун І. Б. Гармонізація корпоративного законодавства України в світлі другої директиви ЄС. Міжнародний журнал «Право і суспільство» [текст]: за ред. д-ра юрид. наук, проф. Васильєвої В. А. Випуск 3. Івано-Франківськ: Фоліант, 2016. С. 104 – 113.

Ключові слова: гармонізація, Друга директива, корпоративне законодавство, статутний капітал, викуп товариством акцій, набуття акцій, акції без номінальної вартості.

Гармонізація – є процесом зближення національних правових систем з метою досягнення певного рівня узгодження правового регулювання відповідних сфер суспільних відносин в двох або більше державах [1, с.12-13]. «Суть гармонізації права компаній, - зазначає І. Уржумов, - складається у впливі на національні правові системи держав-членів з тим, щоб зблизити правове регулювання окремих інститутів права компаній.

Таким чином, гармонізація не знімає абсолютно усіх відмінностей правового регулювання: право компаній й дотепер знаходиться у компетенції національного законодавця, який однак, мусить підкорятися загальноєвропейським стандартам правового регулювання, розробленим органами ЄС» [2]. Директиви, як нормативні акти ЄС - є інструментом, за допомогою яких відбувається гармонізація національного законодавства країн-членів, в тому числі це стосується й тих, які діють у сфері корпоративного законодавства (Acquis Communautaire).

Однією із директив, якій буде присвячена дана стаття є Друга директива ЄС, яка отримала назву «Директива про капітал». Слід виділити наступні напрямки цієї роботи: особливості статутного капіталу та вартості акцій; викуп товариством власних акцій; перспективи правового регулювання країн-членів із цих питань. В результаті проведеного аналізу можна буде зробити висновок про відповідність та можливість зближення законодавства України у зазначеній сфері відносин до законодавства ЄС в сучасних умовах.

Інститут статутного капіталу в акціонерному товаристві врегульований у директиві Європейського парламенту і Ради 2012/30/ЄС від 25.10.2012 р. в справі координації гарантій, які вимагаються в державах-членах від товариств у розумінні ст.54 абз.2 Договору про функціонування Європейського Союзу, для їх еквівалентності з метою охорони інтересів як учасників, так і третіх осіб при створенні акціонерного товариства, а також утримання і зміни його капіталу [3]. Нею було змінено Другу директиву Ради від 13.12.1976 р. з однойменною назвою. В польському праві це правило було поширене також і на товариства з обмеженою відповідальністю: «учасники або акціонери товариства капіталів повинні бути трактовані однаково в таких самих обставинах» (ст.20 Кодексу торгівельних товариств – далі КТТ) [4].

Охоронна роль статутного капіталу була конкретизована в приписах, які регулюють обов'язок оплати статутного капіталу та роблять можливим здійснення виплат учасникам тільки тоді, коли вартість майна товариства перевищує вартість статутного капіталу (балансовий надлишок). Обов'язок внесення майна на покриття капіталу та особливий правовий режим майна товариства, який відповідає розміру статутного капіталу становить наслідок («ціну») виключної особистої відповідальності акціонерів за зобов'язаннями товариства [5, с.47; 6, с.18].

Концепція «обов'язковості капіталу», закладена в основу Другої директиви (в першій її редакції), набула критичної оцінки серед європейських вчених та практиків. Так, Анджей Хербет зазначає, що «важливість ролі статутного капіталу також в акціонерному праві є заперечувана» [7, с.213]. В Плані дій - 2003 Комісія підтримала думку щодо проведення досліджень над доцільністю впровадження альтернативної системи¹.

В дослідженнях польських науковців наводяться також аргументи, що «зниження ери номінального статутного капіталу невблаганно наближається» [8, с.141], оскільки він не гарантує «кредиторам хоча би замінника ефективної охорони», а «його утримання служить більше особливим інтересам аудиторів, правників та банків». Натомість позитивно оцінюється залишена в директиві пропозиція співіснування в європейському

праві інституту статутного капіталу та – залишеної на відповідальність законодавців країн-членів – альтернативної моделі охорони прав кредиторів [9, с.201].

Згідно зі ст.6 уст.1 Другої директиви, мінімальний розмір оплаченого статутного капіталу повинен становити 25 000 євро. Цей розмір кожних п'ять років повинен коригуватися зважаючи на господарський і грошовий розвиток в ЄС та з огляду на випадки того, що акціонерне товариство є правовою формою товариства адресованою до середнього, або великого підприємця. Розмір капіталу визначається в статуті акціонерного товариства.

Статут товариства повинен також визначати або номінальну вартість акцій, за які здійснюється оплата, або кількість придбаних акцій без вказівки на їх номінальну вартість, якщо приписи країн допускають емісію таких акцій (ст.3 б. b і c). Друга директива дозволяє емісію як номінальних, так і так званих удаваних безномінальних, тобто таких, номінальна вартість яких не передбачена на документі акції. Акції не можуть бути видані нижче їх номінальної вартості або, у випадку відсутності номінальної вартості, – нижче рахункової вартості (ст.8).

У випадку, якщо існує суттєва балансова різниця між майном товариства і статутним капіталом (суттєва втрата), повинні бути скликані загальні збори товариства з метою встановлення того, чи є передумови для ліквідації товариства, або чи існує необхідність прийняття іншого рішення (ст. 19 абз. 1). Розмір «суттєвої втрати» визначає право країн, однак цей рівень не повинен бути вищий ніж половина статутного капіталу (ст.19 абз.2). Право країн натомість не може передбачати, що суттєва балансова втрата завжди буде призводити до ліквідації товариства (воно повинно передбачати вирішення альтернативне, яке має на меті запобігти ліквідації товариства).

У польському праві статутний капітал АТ повинен становити принаймні 100 000 злотих (ст.308 §1 КТТ). Статутний капітал поділяється на акції з однаковою номінальною вартістю (ст. 302 КТТ); КТТ не передбачає акції без вартості номінальної. Згідно зі ст. 309 §1, акції не можуть бути оплачені нижче їх номінальної вартості. Якщо баланс складений виконавчим органом покаже втрати, які перевищують суму резервного капіталу і резервів та 1/3 статутного капіталу, виконавчий орган зобов'язаний негайно скликати загальні збори з метою прийняття рішення, яке стосується подальшого існування товариства (ст. 397 КТТ).

Австрійський акціонерний Закон закріплює мінімальний розмір статутного капіталу у розмірі 70 000 євро, який поділяється на акції. Вони можуть бути як із визначеною номінальною вартістю (Nennbetragsaktien), так

і без визначеної номінальної вартості (Stückaktien). Їх комбінація не допускається [Саракун І. Б., уривок з наукової статті, С. 104 – 106].

2. Мягкий А. В. Корпоративне управління за законодавством України: дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук. 12.00.04. Київ. 2017. 229 с.

Ключові слова: управління товариством, принципи корпоративного управління, сутність корпоративного управління.

Поняття «корпоративне управління», яке широко використовується в юридичній, економічній літературі, зокрема працях, присвячених проблемам державного управління, є різноплановим та багатоаспектним: в одних випадках це поняття вживається в широкому значенні як діяльність усіх (будь-яких) осіб з управління компанією, в інших – у вузькому значенні як діяльність тільки органів товариства, причому кожен із складових цього поняття, у свою чергу, можна охарактеризувати як багатозначну.

Для з'ясування змісту поняття «корпоративне управління» слід визначитися зі змістовним навантаженням його елементів («корпоративне» та «управління»). У контексті цього дослідження становить інтерес розуміння управління як суспільного явища, який виникає завдяки соціальній енергії суб'єктів суспільних відносин. За визначенням В. В. Цветкова, соціальне управління в позитивному сенсі – це свідомий, упорядковувачий вплив людей на соціальні процеси з урахуванням властивих для даної соціальної системи об'єктивних закономірностей і тенденцій для досягнення найоптимальнішого функціонування і розвитку цієї системи та поставлених цілей [1, с. 33].

В науковій літературі було обґрунтовано думку щодо господарського товариства як окремої соціальної системи, в основі якої знаходяться різноманітні, іноді конкуруючі між собою інтереси (самого товариства, його засновників та учасників, інших осіб) і яка (система) водночас є важливою складовою економіки [2, с. 102-104]. Екстраполюючи наведене вище найбільш абстрактне визначення на більш вузьке – родове поняття управління певним суб'єктом господарювання (господарським товариством), можна стверджувати, що таким (управлінням) є цілеспрямований, організуючий та регулятивний вплив на товариство, який здійснюється органами товариства з розподілом повноважень між ними відповідно до закону та статуту товариства. Детальніше ці характеристики управління як впливу будуть розглянуті нижче.

Необхідно також визначитися з тим, коло яких суб'єктів охоплюється поняттям «корпорація». Термін «корпорація», що використовується в ГК України та корпоративному законодавстві, має різне значення. В ч. 3 ст. 120 ГК корпорація визначається як вид договірною господарського об'єднання підприємств, створеного на основі поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів підприємств, що об'єдналися, з делегуванням ними окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників органам управління корпорації. В такому значенні поняття корпорації не використовується і не може використовуватися у корпоративному законодавстві України. Що стосується останнього, то легальне визначення корпорації як узагальнююче щодо господарських товариств як організаційно-правової форми здійснення господарської діяльності відсутнє [3, с. 74]. В науковій літературі з корпоративного права так само немає єдиного розуміння поняття «корпорація»¹.

Оскільки дослідження поняття корпорації виходить за межі цієї праці, для її цілей без додаткової аргументації ми будемо сприймати точку зору тих вчених, які розуміють під корпораціями акціонерні товариства (далі – АТ), товариства з обмеженою відповідальністю (далі – ТОВ) та товариства з додатковою відповідальністю (далі – ТДВ)², тобто господарські організації, статутний капітал яких поділений на частки [4, с. 65; 5, с. 227]. Такі товариства традиційно визнаються об'єднанням капіталів³ (у протиставленні об'єднанням осіб), хоча цей термін не є, як зазначається в літературі, точним, адже при створенні кількома особами юридичної особи має місце виділення кожним із засновників майна з переданням в подальшому його корпорації, що створюється [6, с. 28].

Загальних норм-дефініцій, які б універсально визначали поняття корпоративного управління, в ГК, ЦК, законах України «Про акціонерні товариства» та «Про господарські товариства» не існує. Термін «корпоративне управління» використовується у Законах України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» (п. 27 ст. 1) [7, с. 1] та «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» (ст. 1) [8, с. 292], де міститься таке визначення: корпоративне управління – це система відносин, яка визначає правила та процедури прийняття рішень щодо діяльності господарського товариства та здійснення контролю, а також розподіл прав і обов'язків між органами товариства та його учасниками стосовно управління товариством. Із легальної дефініції випливає, що корпоративне управління здійснюється, у першу чергу, шляхом прийняття рішень, здатних забезпечити здійснення товариством поточної господарської діяльності (рішення про схвалення та укладення правочинів,

про призначення голови та членів виконавчого органу товариства, про припинення повноважень членів наглядової ради, про створення відокремленого підрозділу тощо).

Проте, на нашу думку, зазначене визначення є неточним, оскільки в такому контексті система відносин не може визначати будь яких-правил, навпаки, вона сама є об'єктом нормативного впливу, причому особливе місце серед джерел корпоративного права займають локальні нормативні акти (статути, положення). Легальне визначення є неповним, оскільки в ньому не відображено відносини, що виникають у зв'язку із виконанням таких рішень. [Мякий А. В., уривок дисертації, С. 13 – 15].

3. Корпоративне право Польщі та України: монографія / Васильєва В. А., Гербет Анджей, Ковалишин О. Р.; за заг. ред. проф. В. А. Васильєвої. Івано-Франківськ, 2016. 377 с.

Ключові слова: акціонерне товариство, заснування товариства, установчі документи.

Акціонерне товариство (*spółka akcyjna*) є товариством капіталів, яке може бути створене однією або більшою кількістю осіб для здійснення будь-яких видів діяльності, які не заборонені законом; та розмір статутного капіталу якого становить принаймні 196100 000 польських злотих і поділених на акції, які мають рівну номінальну вартість не меншу 1 польського гроша (§ 1 ст. 301, ст. 302, 308 КТТ). З моменту заснування АТ наділене власною правоздатністю (§ 1 ст. 11 КТТ), натомість з моменту запису до реєстру підприємців набуває статусу юридичної особи (ст. 12 КТТ) і несе відповідальність за зобов'язаннями лише своїм власним майном. Єдиним учасником акціонерного товариства не може бути одноосібне товариство з обмеженою відповідальністю (речення 2, § 1, ст. 301 КТТ).

Конструкція акціонерного товариства, яке є «типовим» товариством капіталів, базується на наступних характерних для товариств капіталів правилах, до яких належать:

□ *концепція залучення капіталів акціонерів*, враховуючи правило відсутності відповідальності за зобов'язаннями товариства (§ 5, 301 КТТ) та правила щодо розділення функції інвестора (суб'єкта, який постачає товариству капітал) та менеджера (особи, яка управляє капіталом - § 1 і 3 ст. 368 КТТ);

□ *юридична особа діє за допомогою органів*, які відокремлені у правовій структурі АТ (правління, наглядова рада, загальні збори акціонерів; § 1 ст. 38 ЦК, § 1 ст. 368 КТТ; 381 КТТ; 393 КТТ тощо);

□ *правило пропорційності*, яке обумовлює вплив та позицію учасника у товаристві (м. ін. щодо кількості голосів, участі у розподілі прибутку тощо) величиною капіталу, який був ним внесений до товариства (§ 2 ст. 347 КТТ; § 1 ст. 411 КТТ, § 2 та 3 ст. 373 КТТ);

□ *правило влади більшості* (з польської - принцип майоризації, тобто мажоритаріїв), яке має місце у випадку прийняття корпоративних рішень акціонерами (ст. 414 та наступні КТТ);

□ *принцип змінності особового складу товариства*, яке пов'язане з відчужуваністю корпоративних прав учасників акціонерного товариства та, як правило, можливістю розпорядження та спадкування таких прав (ст. 337 КТТ);

□ *відсутність впливу на правовий статус та правову структуру товариства правових подій, які стосуються окремих учасників* (смерть, визнання неспроможним, відчуження або погашення акції).

Незалежно від вищевказаного, акціонерне товариство не є уніфікованою конструкцією. Як у нормативній, так в емпіричній площині, вона пов'язана зі способом складення статуту. Можна виділити різні *види та форми (підтипи)* акціонерного товариства, наприклад: одноособове товариство та багато особове товариство; публічне та приватне товариство; «відкрите» та «закрите» товариство.

Для створення акціонерного товариства у відповідній формі вимагається:

1) *заснування товариства (zawiązania spółki)*, тобто підписання статуту (який готується у формі нотаріального акту) засновниками, та розміщення акціонерами усіх акцій товариства, або принаймні акцій, які перевищують т. зв. поріг випуску / емісії акцій (próg emisji);

2) *внесення* акціонерами внесків на покриття статутного капіталу АТ, тобто здійснення виплат з особистого майна учасника на користь майна товариства; натомість отримання акціонерних прав учасниками; внески можуть мати як грошовий так негрошовий характер (т. зв. *апорт*)¹⁹⁷; на відміну від ТОВ, внески не повинні вноситися до акціонерного товариства у повному розмірі перед днем реєстрації акціонерного товариства у НСР;

3) обрання необхідних органів, тобто правління та наглядової ради;

4) заяви та запису товариства до реєстру підприємців у НСР (ст. 301, 304, 306, 310 та 313 КТТ).

Якщо статут передбачає внесення негрошових внесків, або якщо товариство набуває майно або виплачує винагороду за послуги, які були надані при його заснуванні, засновники зобов'язані приготувати письмовий

звіт, який згодом підлягає перевірці одним або декількома аудиторами (ст. 311 та 312 КТТ; див. наведені у ст. 3121 винятки).

Як вже зазначалось, заснування починається з підписання статуту, який є основним актом організаційного характеру та регулює структуру та правила щодо функціонування товариства, що засновується. Іноді він називається «конституцією» товариства (*konstytucja spółki*). Згідно з § 1 та 2 ст. 304 КТТ статут повинен містити:

- 1) фірмове найменування та місцезнаходження товариства;
- 2) предмет діяльності товариства;
- 3) строк діяльності товариства, якщо він вказаний;
- 4) розмір статутного капіталу та суму внесену на оплату статутного капіталу до моменту реєстрації;
- 5) відомості про номінальну вартість акцій та їх кількість із вказівкою того, чи є вони іменними акціями, чи на пред'явника;
- 6) відомості про кількість акцій окремих категорій (типів) та пов'язані з ними права, якщо повинні бути розміщені акції різних категорій (типів);
- 7) прізвища та імена, або фірмові найменування засновників;
- 8) кількість членів правління та наглядової ради, або принаймні мінімальне або максимальне число членів цих органів та вказівка органу, до компетенції якого відноситься визначення складу правління, або наглядової ради;
- 9) періодичне видання для оприлюднення оголошень (інформації), якщо товариство має намір оприлюднити оголошення також поза Судовим та Господарським Монітором.

Статут повинен також містити під загрозою недійсності положення, які стосуються:

- 10) кількості та видів прав на участь у прибутку, або в розподілі майна товариства, а також пов'язані з ними права;
- 11) усіляких пов'язаних з акціями обов'язків за виконання послуг на користь товариства, крім обов'язку внесення оплати за акції;
- 12) умов та порядку погашення акцій;
- 13) обмежень щодо відчуження акцій;
- 14) особистих прав, які були надані акціонерам (на підставі статуту);
- 15) принаймні приблизного розміру усіх витрат, які були понесені або обтяжували товариство у зв'язку з його заснуванням.

Положення § 3 і 4 ст. 304 КТТ регулюють також запозичене з німецького права правило точності (чіткості) статуту таким способом, що статут акціонерного товариства може містити інші положення ніж ті, які є передбачені у законі, якщо тільки законодавство це дозволяє, та додаткові

положення, крім випадку, коли з закону не випливає, що він містить вичерпне регулювання або додаткове положення статуту суперечить природі акціонерного товариства або добрим звичаям (*dobrze obyczaje*) (нормам моральної поведінки у торгівельних відносинах –прим. перекл.).

Акціонерне товариство набуває правосуб'єктності з моменту реєстру у НСР. Однак з моменту заснування товариства (тобто підписання статуту та розміщення, як правило, усіх акцій) воно постає як *акціонерне товариство в організації*(*spółka akcyjna w organizacji*). Вже на цьому етапі воно є організаційною одиницею наділеною правоздатністю (т. зв. неповна юридична особа), яка в основному діє на підставі положень ст. 301 КТТ, враховуючи модифікації, які впливають зі ст. 11 –13 КТТ [*Корпоративне право Польщі та України, уривок з монографії, С. 107 – 110*].

4. Корпоративне право України: проблеми теорії та практики: монографія / Васильєва В. А., Зеліско А. В., Луць В. В., Саракун І. Б., Сіщук Л. В. [та ін.]; за заг. ред. проф. В. А. Васильєвої. Івано-Франківськ, 2017. 612 с.

Ключові слова: акції, договір купівлі-продажу, переважне право.

Згідно положень ст. 178 ЦК України всі об'єкти цивільних прав можуть вільно відчужуватися або переходити від однієї особи до іншої в порядку правонаступництва чи спадкування або іншим чином, якщо вони не вилучені з цивільного обороту, не обмежені в обороті, або не є невід'ємними від фізичної чи юридичної особи. Ця норма стосується цінних паперів та майнових прав, які є об'єктами цивільних прав (ст. 177 ЦК України). Питання переходу цінних паперів на підставі цивільно-правових договорів регламентується положеннями ЦК України та закріплюється у спеціальних нормативних актах, про що буде йти мова далі.

Набуваючи право власності на відповідні об'єкти (частка, акція, вклад) у встановленому Законом порядку, особа одночасно набуває й усю сукупність корпоративних прав (ст. 167 ГК України), в тому числі й право брати участь у загальних зборах. Проте набуття права власності на акції не свідчить про одночасну можливість здійснення корпоративних прав. Право на участь у загальних зборах АТ виникає з моменту реєстрації учасників у переліку акціонерів (ч. 3 ст. 40 Закону України «Про акціонерні товариства») для участі у зборах на підставі відповідних документів (виписка з рахунку в цінних паперах, посвідчення особи, довіреність, тощо).

Реєстрація акціонерів (їх представників) проводиться на підставі переліку акціонерів, які мають право на участь у загальних зборах,

складеного в порядку, передбаченому законодавством про депозитарну систему України, із зазначенням кількості голосів кожного акціонера.

Вся інформація щодо обліку цінних паперів в Україні міститься в системі депозитарного обліку. Вона є сукупністю інформації, записів про емісійні цінні папери (вид із зазначенням типу, номінальна вартість і кількість, обмеження обігу тощо) на рахунках у цінних паперах їх власників.

Набуття і припинення прав на цінні папери і прав за цінними паперами здійснюються шляхом фіксації відповідного факту в системі депозитарного обліку. У ній також реєструються обмеження прав на цінні папери та обмеження прав за цінними паперами у випадках та в порядку, встановлених Комісією.

Відповідно до вимог Закону України «Про депозитарну систему України» підтвердженням права на цінні папери та прав за цінними паперами, що існують в бездокументарній формі, а також обмежень прав на цінні папери у певний момент часу є обліковий запис на рахунку в цінних паперах депонента в депозитарній установі.

Документальним підтвердженням наявності на певний момент часу прав на цінні папери та прав за цінними паперами депонента (у разі зарахування цінних паперів на депозит нотаріуса – відповідного кредитора) є виписка з рахунка в цінних паперах депонента, яка видається депозитарною установою на вимогу депонента або в інших випадках, встановлених законодавством та договором про обслуговування рахунка в цінних паперах (ч. 1 ст. 8 Закону України «Про депозитарну систему України»).

Договір купівлі-продажу цінних паперів, що укладається на фондовій біржі вважається укладеним з моменту фіксації такою фондовою біржею факту укладення договору відповідно до її правил. Максимальні строки виконання договорів купівлі-продажу цінних паперів встановлюються НКЦПФР (ст. 5-1 Закону України «Про цінні папери і фондовий ринок»).

В положенні ст. 24 Закону України «Про акціонерні товариства», зазначається про те, що публічне акціонерне товариство зобов'язане пройти процедуру включення акцій до біржового списку хоча б однієї фондової біржі.

У випадку, якщо акції публічного акціонерного товариства виключаються із біржового списку, таке товариство на виконання зазначеного Закону проходить процедуру включення акцій до біржового списку хоча б однієї фондової біржі ще раз. Вимоги абзацу другої частини першої статті 24 Закону вважаються виконаними у разі, якщо акції публічного акціонерного товариства включено до біржового списку за ініціативи такого публічного акціонерного товариства.

На нашу думку щодо доцільності перебування акцій АТ на фондовій біржі слід відзначити, з одного боку, що така вимога не зовсім може бути виправданою з огляду на економічні показники фінансово-господарської діяльності товариства; незначну кількість його акціонерів і т. ін. Хоча, з іншого боку, з огляду на загальнодержавний, міжнародний та інвестиційний аспекти, фондовий ринок в Україні повинен ефективно розвиватись та функціонувати.

Відповідно до Розділу IV Положення про функціонування фондових бірж цінні папери, які пройшли процедуру лістингу, заносяться до біржового реєстру до відповідного рівня лістингу. Цінні папери, що не відповідають вимогам лістингу, заносяться до біржового списку як позалістингові цінні папери.

Лістингові цінні папери мають перший або другий рівень лістингу. Унесення цінних паперів до біржового реєстру здійснюється лише за ініціативи емітента цих цінних паперів. Цінні папери можуть бути виключені з біржового реєстру за ініціативи емітента цих цінних паперів.

Лістингові цінні папери мають перший або другий рівень лістингу. Унесення та перебування цінних паперів у першому рівні лістингу здійснюються при дотриманні умови, визначеної пунктом 2 цього розділу, а також відповідності певним мінімальним вимогам, визначених у п.3.1. цього Розділу. Із п. 3 зазначеного положення випливає, що ці вимоги не є настільки жорсткими і відповідають певним критеріям економічної спроможності ПАТ [Корпоративне право України, уривок з монографії, С. 314 – 316].

5. Сіщук Л. В. Акціонерний договір: аналіз чинного і перспективного корпоративного законодавства. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: Збірник наукових статей. Випуск 43. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2017. С. 161 – 175.

Ключові слова: *акціонерний договір, акціонер, акціонерне товариство, акція, акціонерне законодавство, корпоративні права, конфіденційність, кредитори, треті особи.*

23 березня 2017 року Верховна Рада України ухвалила Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо корпоративних договорів» (законопроект №4470), остаточний текст якого ще не оприлюднений. Слід зазначити, що цей проект був зареєстрований у Верховній Раді України в квітні 2016 року, а прийнятий в першому читанні 17 січня 2017 року. Як повідомляє прес-служба Верховної Ради України,

законом передбачено доповнення чинного законодавства новими статтями з метою регламентації питання укладення акціонерами договорів для спільної реалізації їх прав. Як відомо, однією із необхідних дій будь-якого товариства, метою якого є створити ефективну систему корпоративного управління в компанії, є розробка і затвердження установчих документів та інших корпоративних актів, положення яких не суперечать чинному законодавству і розгорнуто окреслюють всі корпоративні процедури щодо управління товариством і реалізації корпоративних прав учасників. Але навіть найбільш ефективні механізми, не заборонені законом і передбачені корпоративними актами, не можуть повною мірою забезпечити належну реалізацію і захист корпоративних прав учасників товариства. Це вказує на особливу перевагу договірному регулюванню окремих способів здійснення своїх корпоративних прав учасниками, взяття на себе додаткових обов'язків, визначення відповідальності інших акціонерів – сторін акціонерного договору, що забезпечує організацію взаємодії як між акціонерами – сторонами акціонерного договору, так й акціонерів щодо акціонерного товариства.

О. М. Вінник зазначає, що правове регулювання угод акціонерів здійснюється на кількох рівнях: законодавчому (із закріпленням державою у відповідних нормативно-правових актах вищої юридичної сили – законі та/або кодексі – основних вимог до таких угод та можливості їх моделювання учасниками корпоративних відносин), локальному (з фіксацією положень про застосування таких угод в статуті товариства), договірному (обрання учасниками корпоративних відносин певної моделі угоди щодо її змісту, суб'єктного складу тощо) [2, с. 24]. При цьому, як зазначає О. І. Виговський, договором між акціонерами є цивільно-право-вий договір, за яким сторони – акціонери певного акціонерного товариства – зобов'язуються узгоджено здійснювати належні їм майнові та немайнові права, посвідчені акціями, з метою забезпечення своїх інтересів, пов'язаних з участю в управлінні цим акціонерним товариством [1, с. 169].

Якщо звернути увагу на стан правового регулювання акціонерних договорів у чинному законодавстві, то стаття 29 Закону України «Про акціонерні товариства» передбачає, крім імперативних норм, що визначають обов'язки акціонерів, диспозитивну норму про надання акціонерам права на укладення акціонерних договорів, якщо така можливість передбачена статутом товариства. Слід зазначити, що таке нормативне положення вказує на специфіку вітчизняного акціонерного законодавства, що є відповідним обмеженням принципу свободи договору, передбаченого ст. ст. 3, 6, 627 ЦК, згідно яких сторони є вільними в укладенні будь-якого договору, що відповідає загальним засадам цивільного законодавства. Такий висновок

впливає із теоретичних засад про застосування загальної і спеціальної норми при регулюванні конкретного правовідношення.

З даного приводу І. В. Спасибо-Фатєєва зазначає, що корпоративне законодавство України містить переважно імперативні норми, віддаючи перевагу заборонам та приписам перед дозволами та можливістю встановлювати гнучкі механізми регулювання самими акціонерами. Укладення акціонерних угод переконливо свідчить, що акціонерів такий стан законодавства та ступінь свободи не влаштовує, і вони зацікавлені в його пом'якшенні [8, с. 169]. Для прикладу, як зазначає Л. С. Нецька, у Німеччині акціонери вільно укладають угоди, але в кожному конкретному випадку важливо з'ясовувати, чи можуть акціонери відступити від норми закону (тобто, якщо вона не імперативна), чи не можуть (якщо закон містить обов'язковий припис). Недійсною у ФРН буде й угода, укладена з порушенням загальних принципів цивільного права чи загальноприйнятих моральних норм [5, с. 79].

Слід зазначити, що нині у вітчизняному законодавстві відсутні нормативні приписи, спрямовані надати відповідь на питання, яке досить гостро постає у правозастосовній практиці, а саме: «Як співвідноситься можливість врегулювання корпоративних відносин між акціонерами товариства акціонерним договором, статутом товариства, нормами акціонерного законодавства?».

Тобто знову ж таки невирішеним залишається питання про співвідношення імперативних і диспозитивних норм акціонерного законодавства, з яких переважна більшість імперативних положень може зумовлювати труднощі у застосуванні акціонерного договору, а також наявність положень статуту, що унеможливають врегулювати ситуацію по-іншому [Сіщук Л. В., уривок з наукової статті, С. 161 – 165].

6. Гарагонич О. Збільшення статутного капіталу акціонерного товариства. Підприємництво, господарство і право. 2015. № 8. С. 26 – 32.

Ключові слова: акціонерне товариство, статутний капітал, акції, розміщення акцій, емісія акцій, збільшення статутного капіталу.

На етапі заснування АТ процес формування статутного капіталу не завершується і може продовжуватися шляхом його збільшення. Збільшення статутного капіталу АТ може переслідувати різні цілі: залучення інвестицій, відновлення платоспроможності АТ боржника, усунення істотного розриву між розміром статутного капіталу та розміром власного капіталу АТ, поглинення інших АТ шляхом їх приєднання до товариства, приведення

розміру статутного капіталу у відповідність із нормативними вимогами (наприклад, ліцензійними), перерозподіл часток у статутному капіталі тощо.

Порядок збільшення статутного капіталу АТ регулюється нормами кодексів Господарського (далі – ГК), Цивільного (далі – ЦК) України, законів «Про акціонерні товариства» (далі – Закон про АТ), «Про цінні папери та фондовий ринок», «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», Порядку збільшення (зменшення) статутного капіталу публічного або приватного акціонерного товариства, затвердженого рішенням НКЦПФР від 14.05.2013 р. № 822 (далі – Порядок № 822), Порядку здійснення емісії та реєстрації випуску акцій акціонерних товариств, що створюються шляхом злиття, поділу, виділу чи перетворення або до яких здійснюється приєднання, затвердженого рішенням НКЦПФР від 09.04.2013 р. № 520, Порядку реєстрації випуску акцій при зміні розміру статутного капіталу акціонерного товариства, затвердженого рішенням НКЦПФР від 31.07.2012 р. № 1073 та інших нормативно-правових актів.

Джерелами формування статутного капіталу АТ залежно від способу та підстав його збільшення можуть бути: додаткові внески; додатковий капітал або його частина (крім банків і небанківських фінансових установ); прибуток АТ або його частина; майно товариства, що приєднується до АТ; права вимоги кредиторів АТ боржника.

Залежно від джерела формування статутного капіталу АТ його збільшення може відбуватися шляхом:

- розміщення додаткових акцій існуючої номінальної вартості – при збільшенні статутного капіталу АТ із залученням додаткових внесків (ч. 3 ст. 15 Закону про АТ);
- підвищення номінальної вартості акцій – при збільшенні статутного капіталу АТ за рахунок спрямування до статутного капіталу додаткового капіталу (його частини) та/або спрямування до статутного капіталу прибутку (його частини) (ч. 4 ст. 15 Закону про АТ);
- випуску акцій з метою конвертації акцій АТ, що припиняються внаслідок приєднання, в акції АТ, до якого здійснюється приєднання – при збільшенні статутного капіталу за рахунок майна товариств, які приєднуються до АТ (ст. 80 Закону про АТ);
- емісії акцій для переведення зобов'язань АТ боржника у цінні папери – при відновленні платоспроможності боржника (ч. 2 ст. 21 Закону про АТ, ст. 32 Закону «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»).

При цьому законодавством встановлюються як обмеження щодо поєднання способів (шляхів) збільшення статутного капіталу АТ, так і

заборона поєднувати додаткові внески з іншими джерелами збільшення статутного капіталу (п. 8 Порядку № 822).

Формування статутного капіталу АТ на етапі його збільшення пов'язане з чітко регламентованою процедурою – емісією акцій. Відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 1 Закону «Про цінні папери та фондовий ринок» емісія – це сукупність дій емітента, що провадяться в установленій законодавством послідовності та спрямовані на розміщення емісійних цінних паперів серед їх перших власників.

Для здійснення емісії акцій при збільшенні статутного капіталу АТ обов'язкове настання визначених законодавством юридичних фактів, що утворюють юридичний склад. Такий юридичний склад у літературі ще називають «емісійним складом» [1, с. 181 – 184; 2, с. 9].

Емісія акцій при збільшенні статутного капіталу характеризується етапністю її здійснення. У зв'язку з цим елементи, з яких формується емісійний юридичний склад, накопичуються у певній послідовності. Загальний перелік етапів, за якими здійснюється емісія акцій, визначений у ст. 28 Закону «Про цінні папери та фондовий ринок». Залежно від способу, підстав, джерел збільшення й інших обставин перелік етапів емісії акцій відповідно до ст. 15 Закону про АТ деталізується у нормативно-правових актах, виданих НКЦПФР. Детальність регламентації відносин, що виникають у ході емісії акцій, зумовлюється масовістю випуску даного виду емісійних цінних паперів, необмеженою кількістю потенційних набувачів, високим ризиком невиконання зобов'язань, порівняно простою та високою оборотоздатністю [3, с. 6].

Структура емісійного юридичного складу при збільшенні статутного капіталу АТ неоднорідна і залежить від джерел, способів формування статутного капіталу, виду розміщення акцій, інших обставин. Разом із тим аналіз чинного законодавства дозволяє виділити основні елементи юридичного складу, що опосередковує збільшення статутного капіталу АТ.

Відправною точкою у процедурі емісії акцій при збільшенні статутного капіталу АТ є відповідне рішення товариства як емітента емісійних цінних паперів. Якщо при заснуванні АТ рішення про формування статутного капіталу приймається засновниками товариства, то після заснування АТ питання формування статутного капіталу через його збільшення можуть вирішуватися тільки самим товариством в особі уповноваженого органу.

Зокрема, прийняття рішення про збільшення статутного капіталу АТ належить до виключної компетенції загальних зборів (п. 6 ч. 2 ст. 33 Закону про АТ, ст. 156, п. 1 ч. 2 ст. 159 ЦК України). Такий підхід відповідає вимогам ст. 25 Другої Директиви Ради № 77/91/ЄЕС від 13.12.1976 р. [4],

згідно з якою будь-яке збільшення капіталу може бути зроблено на підставі рішення загальних зборів акціонерів.

Слід зазначити, що для прийняття рішення про збільшення статутного капіталу АТ законодавець встановив певні умови, обов'язкові для емітента. Зокрема, таке рішення може бути прийняте АТ лише за умови, що:

- звіти про результати розміщення всіх попередніх випусків акцій товариства зареєстровані;
- розмір власного капіталу АТ не менший, ніж розмір його статутного капіталу (при збільшенні статутного капіталу шляхом публічного розміщення акцій);
- відсутні викуплені товариством акції;
- метою збільшення статутного капіталу товариства не є покриття збитків (крім випадків, встановлених законом)¹;
- визначений у рішенні розмір статутного капіталу АТ після його збільшення відповідатиме вимогам, передбаченим ч. 1 ст. 14 Закону про АТ, на дату реєстрації змін до статуту товариства.

Якщо джерелом збільшення статутного капіталу АТ є майно товариств, які приєднуються до АТ, додатково необхідне прийняття загальними зборами кожного АТ, що приєднується, рішень про: припинення АТ шляхом приєднання; створення комісії з припинення АТ; обрання персонального складу комісії з припинення; затвердження передавального акта; затвердження договору про приєднання; обрання уповноважених осіб АТ на здійснення подальших дій щодо припинення АТ шляхом приєднання [Гаргонич О., уривок з наукової статті, С. 26 – 28].

7. Корпоративне право Австрії та України: монографія / Васильєва В. А., Ковалишин О. Р., Вікторія Робертсон [та ін.]; за ред. проф. В. А. Васильєвої. Івано-Франківськ, 2015. 250 с.

Ключові слова: *створення, припинення, статутний капітал.*

За законодавством Австрії акціонерне товариство є юридичною особою, а також об'єктом прав та обов'язків. Воно відокремлене від засновників, які не відповідають за його зобов'язаннями (§ 1 AktG). АТ діє як суб'єкт підприємництва відповідно до норм Комерційного кодексу Австрії під власним найменуванням, яке повинно містити словосполучення «Aktiengesellschaft» чи відповідну аббревіатуру «AG» з метою ідентифікації організаційно-правової форми суб'єкта підприємництва.

АТ діє через його уповноважені органи. Відповідно до принципів дуалістичної системи управління розподілене між дирекцією (Vorstand) і

наглядовою радою (Aufsichtsrat). Власники здійснюють корпоративний контроль через загальні збори товариства (Hauptversammlung), які уособлюють третій обов'язковий орган АТ.

Капітал АТ поділений на акції. На відміну від ТОВ, процедура відчуження акцій є простішою зі значно ширшим спектром підстав для збільшення статутного капіталу. Зокрема, у зв'язку з можливістю лістингу акцій АТ на фондовому ринку (що є неможливим для ТОВ) існує можливість залучення капіталу та вихід на нові ринки із широким колом приватних та інституційних інвесторів.

АТ створюється щонайменше однією особою з метою, що не суперечить закону. Процедура заснування складається з декількох послідовних кроків, починаючи з підготовки статуту та завершуючи внесенням запису до Реєстру компаній, після чого АТ вважається створеним.

Перш за все статут засвідчується нотаріально (§ 16 AktG). У ньому повинна міститися інформація стосовно найменування та місцезнаходження АТ, розміру його статутного капіталу та виду акцій. Зазначається також інформація щодо кількісного складу директорів (членів правління) та засобу масової інформації, в якому публікується інформація щодо діяльності товариства (§ 17 AktG).

Наступний крок після підписання статуту – підписка на акції. Із цього моменту АТ вважається заснованим (§ 21 AktG). І хоча воно ще не зареєстроване в Реєстрі компаній, але вже є об'єктом прав та обов'язків («Vor-AG»).

Третій крок – призначення органів управління. Засновники обирають аудитора та членів наглядової ради, які, у свою чергу, обирають членів правління. Опісля складається відповідний звіт (§§ 24 et seq. AktG).

Останнім кроком перед внесенням до Реєстру компаній є формування статутного капіталу. Внески здійснюються як готівкою, так і в натуральній формі. При чому щонайменше 1/4 статутного капіталу повинна бути внесена до реєстрації акціонерного товариства (§ 28a AktG).

Виконавши вищезазначені дії, колективно всім складом засновників та всіма членами правління та наглядової ради чи через уповноваженого представника подається заява для реєстрації в Реєстрі компаній (§ 28 AktG). Після перевірки засновницьких та інших документів компетентним судом товариство реєструється в Реєстрі (§§ 31 et seq. AktG). Із цього моменту АТ вважається таким, що повноцінно існує.

§ 203 AktG містить перелік підстав припинення діяльності АТ: закінчення строку, на який створювалося товариство; рішення загальних зборів акціонерів, прийняте кваліфікованою більшістю голосів; банкрутство

товариства⁹⁵. Серед інших підстав припинення діяльності АТ можна назвати анулювання реєстрації у зв'язку з недійсністю статуту (§ 216 AktG) або реорганізацію, наприклад, поглинання чи поділ⁹⁶.

Закон про акціонерні товариства закріплює мінімальний статутний капітал у розмірі 70 000 євро, який поділяється на акції. Акції можуть бути з визначеною номінальною вартістю (Nennbetragsaktien) та без визначеної номінальної вартості (Stückaktien). Їх комбінація не допускається (§ 8 AktG). Акції визначеної номінальної вартості мають певну наперед встановлену вартість – щонайменше 1 євро статутного капіталу акціонерного товариства, в той час як акції без номінальної вартості містять визначену кількість акцій пропорційно до загальної чисельності випущених акцій.

Акції є іменними (Namensaktien) (§ 9 AktG); інформація про них міститься в реєстрі акціонерів (Aktienbuch) товариства (§ 61AktG). Тільки акціонерні товариства, які пройшли процедуру лістингу, можуть випускати акції на пред'явника (Inhaberaktien). Права на такі акції не посвідчуються певним окремим сертифікатом, а посвідчуються єдиним глобальним сертифікатом, який депонований в центральному банку цінних паперів. Купівля та продаж акцій на пред'явника здійснюється не безпосередньо володільцями акцій, а проводиться банком-депозитарієм.

Залежно від прав, якими наділяється акціонер, виділяють звичайні (Stammaktien) і привілейовані акції (Vorzugsaktien). Звичайні акції надають власнику право голосу та право на отримання прибутку пропорційно до їх кількості. На противагу згаданому володільці привілейованих акцій уповноважені лише на отримання дивідендів, які зазвичай вищі, ніж прибуток, отриманий за звичайними акціями. Разом з тим власники привілейованих акцій не мають права голосу [*Корпоративне право України, уривок з монографії, С. 55 – 57*].

8. Піньор П. Принципи реалізації права голосу в акціонерному товаристві. Міжнародний журнал «Право і суспільство»: за ред. д-ра юрид. наук, проф. Васильєвої В. А. Випуск 3. Івано-Франківськ: Фоліант, 2016. С. 88 – 93.

***Ключові слова:* акціонерне товариство, корпоративні права, право голосу.**

Функціонування торговельних товариств у Польщі зазнавало в останніх роках багато змін, які впливали почасти з імплементації положень права Європейського Союзу, натомість до певної міри були також ефектом вітчизняних легіслаційних процедур. Зокрема, великі зміни мали місце у

відношенні до акціонерних товариств у зв'язку з імплементацією Директиви 2007/36/ЄС від 11.7.2007 р. про реалізацію певних прав акціонерів у лістингованих товариствах (Офіційний вісник ЄС L.2007.184.11).

Ця директива відноситься, як правило, до біржових товариств, але деякі її положення знаходять застосування також до всіх акціонерних товариств. Одним із прав, яке зазнало суттєвих змін, є право голосу на загальних зборах. Таким чином, метою цієї статті є зображення найважливіших змін у цьому питанні.

1. Способи здійснення права голосу. У чинному законодавстві питання «способу здійснення права голосу» може визначатися, беручи до уваги такі критерії, як: місце віддання голосу; момент віддання голосу; форма голосування; особа, яка здійснює своє право голосу; критерій однорідності відданих голосів. Перший критерій означає, що здійснення права голосу може однаково наступити на загальних зборах, на яких присутній як акціонер, так і його довірений (евентуально застагодержатель, який є користувачем акції, з якими пов'язане право голосу), але може також наступити в іншому місці у порядку двостороннього сполучення / зв'язку в режимі реального часу (пол. *dwustronna komunikacja w czasie rzeczywistym*), тобто т. зв. віртуальні загальні збори або віддання голосу шляхом листування. Віддання голосу шляхом листування несе правові наслідки перед товариством щойно у місці отримання голосу, тобто у місцезнаходженні товариства або у іншому місці, де відбулись загальні збори, тому що у випадку підрахування голосів слід брати до уваги голоси, які товариство отримало найпізніше у моменті наказання голосувати на загальних зборах. Якщо мова йде про момент віддання голосу, то право голосу може здійснюватися під час засідання загальних зборів, але голос може також віддатися до засідання загальних зборів. Натомість у випадку коли віддання голосу настає шляхом листування, тоді аналогічно віддання голосу є дієздатне (несе правові наслідки) перед товариством з моменту його отримання товариством. Якщо мова йде про форму голосування, слід відрізнити відкрите голосування, таємне голосування, а також голосування шляхом листування, яке може здійснюватися у письмовій або в електронній формі. Якщо мова йде про особу, яка здійснює право голосу, котре впливає з акції, вона може віддати свій голос особисто або за допомогою довіреного (інакше це питання виглядає у відношенні до застагодержателів та користувачів, які здійснюють право голосу внаслідок укладення застави або договору на користування акціями). Критерій однорідності означає, що акціонер може голосувати однорідно, тобто усіма акціями за рішенням або усіма акціями проти рішення, але є можливе також неоднорідне голосування,

тобто голосування акціонером інакше з кожної акції, яку має; наприклад, однією частиною акції, яку має, за рішенням, а вже другою частиною акції, проти рішення. З огляду на обмежені рамки цієї статті, нижче зможуть наголоситися лише вибрані питання.

2. Голосування за допомогою засобів для двостороннього сполучення.

Положення ч. 1 ст. 8 Директиви 2007/56/ЄС визначає, що держави-члени ЄС дозволяють товариствам, щоб вони створили для своїх акціонерів можливість брати участь у загальних зборах за допомогою таких електронних засобів як:

а) трансляція у реальному часі засідань загальних зборів;

б) двосторіннє сполучення у реальному часі, у рамках якого акціонери можуть висловлятися на загальних зборах, коли вони знаходяться у іншому місці;

с) механізм віддавання голосів до або під час загальних зборів, без необхідності призначення довіреного, який має бути фізично присутній на загальних зборах.

Польський законодавець імплементував цю регуляцію у положенні ст. 4065 Кодексу торговельних товариств (далі КТТ) та дозволив застосовувати ці форми участі у загальних зборах у всіх акціонерних товариствах, а не тільки у біржових товариствах. Він обумовив використання цих форм лише від закріплення таких положень у статуті товариства. Слід зауважити, що в усіх випадках загальні збори мусять фізично відбутися у місці, де знаходяться члени правління та наглядової ради товариства, голова загальних зборів та нотаріус. У другому випадку, який був вище наведений, можлива участь у загальних зборах без фізичної присутності акціонера [1 с. 939; 2 с. 1086 – 1089; 3 с. 663; 4 с. 10]. У цьому порядку можна брати участь у загальних зборах за допомогою програмного забезпечення Скайп, відеоконференції тощо. Перша із вище наведених форм – трансляція засідань – дозволяє лише слідкувати за їх перебігом без можливості підтримувати зв'язок з загальними зборами. Це може мати значення у випадку, коли на загальних зборах приступний довірений акціонера, якого акціонер може інструктувати на підставі огляданого перебігу засідання. Третя форма, як правило, буде означати спеціальний порядок голосування шляхом листування за допомогою електронного спілкування [2 с. 1089].

Статут акціонерного товариства повинен уточнювати правила щодо відбування загальних зборів та правила щодо здійснення права голосу. Зокрема, у статуті АТ слід уточнити правила щодо голосування до дня засідання загальних зборів. Перелік випадків щодо проведення загальних зборів за допомогою заходів електронного спілкування/сполучення, які

передбачені у законі, не має вичерпного характеру та можливим є закріплення у статуті інших форм електронного сполучення. Слід однак підкреслити, що тягар забезпечення відповідних заходів для ідентифікації акціонерів перекинутий на товариство, тому що ні закон, ні директива не уточнюють, яким чином слід забезпечити ідентифікацію та безпеку голосування. Беручи до уваги технічні можливості, які постійно змінюються, таке уточнення було би недоцільне [Пініор П., уривок з наукової статті, С. 88 – 90].

9. Саракун І. Б. Новації правового регулювання обігу акцій в депозитарній системі України. Корпоративні правочини: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 27-28 вересня 2013 року. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2013. С. 97 – 103.

Ключові слова: акції, відчуження, право власності, права на акцію, права з акцій, депозитарна система.

З 12.10.2013 р. набув чинності Закон України «Про депозитарну систему України», який визначає нові правові засади функціонування депозитарної системи України, встановлює порядок реєстрації та підтвердження прав на емісійні цінні папери та прав за ними у системі депозитарного обліку, а також порядок проведення розрахунків за правочинами щодо емісійних цінних паперів.

У зв'язку із впровадженням нового Закону перед емітентами та власниками акцій постає ціла низка питань, пов'язаних із необхідністю проведення аналізу чинного законодавства у зазначеній сфері відносин. Адже, зокрема, складно уявити, яким чином на сьогодні можуть співіснувати бездокументарна та документарна форма випуску акцій, якщо згідно Закону України «Про акціонерні товариства» друга - скасована; Закон «Про депозитарну систему в Україні» закріпив, що іменні емісійні цінні папери, випуск яких зареєстровано до дня опублікування цього Закону, можуть існувати в документарній формі до дня набрання чинності цим Законом, тобто до 11.10.2013 р. (абз. 3 п. 9 Прикінцевих та перехідних положень); а Положення ДКЦПФР Про порядок ведення реєстрів власників іменних цінних паперів від 17.10.2006 №1000 [2], яке врегульовує облік прав власності на іменні цінні папери, випущені в документарній формі – все ще чинне. Беззаперечним є лише той факт, що Закон має вищу юридичну силу, ніж відомчий акт. Тому з огляду на зазначене виникає питання про те, яким же чином на сьогодні відбувається обіг акцій в депозитарній системі.

Звертаючись до новацій у її структурі, слід відзначити, щодо набрання чинності цим Законом нормативних вимог щодо визначеної кількості депозитаріїв не встановлювалось. До цього моменту в Україні загалом функціонувало 3 депозитарії: депозитарій Національного банку України (далі – НБУ), Всеукраїнський депозитарій цінних паперів і Національний депозитарій України. На сьогодні в нашій державі створено єдиний Центральний депозитарій (далі – ЦД), який функціонує на базі останнього.

Відповідно до нового Закону основні функції щодо зберігання та обліку емісійних цінних паперів покладені на ЦД, а проведення розрахунків за операціями з ними на організованому ринку – на Розрахунковий центр з обслуговування договорів на фінансових ринках (далі – РЦ). Розрахунковим центром є банк, що функціонує у формі ПАТ відповідно до Закону «Про банки і банківську діяльність», з урахуванням особливостей, встановлених цим Законом. Банк набуває статусу Розрахункового центру з дня реєстрації Правил РЦ в НБУ в установленому порядку.

Виключною компетенцією РЦ є проведення грошових розрахунків за правочинами щодо цінних паперів та інших фінансових інструментів, вчинених на фондовій біржі та поза фондовою біржею, якщо проводяться розрахунки за принципом «поставка цінних паперів проти оплати». Для здійснення розрахункових операцій Розрахунковий центр відкриває рахунок у НБУ, а також відкриває та веде рахунки клієнтів для здійснення розрахунків за правочинами щодо цінних паперів та інших фінансових інструментів.

Саме з приводу цього учасника депозитарної системи ведеться чи не найбільше дискусій. Адже, як зазначають фахівці, клірингові функції можуть бути монополізовані Розрахунковим центром, який напряду буде підконтрольний державі. Закон передбачає можливість для Центрального депозитарію і всіх інших інфраструктурних організацій зберігати свої кошти і кошти своїх клієнтів не в Нацбанку, а в новоствореному РЦ, який займається клірингом, тобто бере на себе ринкові ризики. Розрахунковий центр виконуватиме функції розрахункового банку для всіх учасників торгів на фондовому ринку. Окрім цього, як зазначають аналітики, небезпека полягає й у втраті біржами частини доходу, через неможливість надання клірингових послуг [3].

Протилежну позицію щодо діяльності РЦ висловлює голова правління РЦ Д. Чугаєвський, який зазначає, що система впорядковує діяльність ринку, стане основою для подальшого його розвитку та підвищить довіру до неї іноземних інвесторів. За його даними, на сьогодні вже близько 150 професійних учасників, у тому числі банків, встановили кореспондентські

відносини, відкрили поточні рахунки в Розрахунковому центрі, відкрили клірингові рахунки, і запуск торгів відбувся [Саракун І.Б, уривок з наукової доповіді, С. 97 – 99].

10. Васильєва В. В. Рішення загальних зборів при вчиненні товариством правочинів як умова їх дійсності. Корпоративні правочини: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 27-28 вересня 2013 року. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2013. С. 116 – 122.

***Ключові слова:** загальні збори, значний правочин, недійсність правочину.*

Останнім часом активізувався процес вдосконалення корпоративного права, новітнє законодавство насичується новими інститутами та категоріями, однак завжди залишається необхідність в аналізі цих нововведень з позиції теорії права. Одним із таких нововведень є інститут значного правочину, який був закріплений в Законі України «Про акціонерні товариства», для вчинення якого необхідний певний юридичний склад, тобто сукупність юридичних фактів. Окрім того, при вчиненні не лише значного правочину, але й інших видів договорів, потрібне прийняття певних актів загальними зборами товариства для настання бажаних правових наслідків для товариства – договірної зобов'язання.

Спробуємо проаналізувати, які види рішень існують для належного оформлення волі товариства та їх місце у юридичному складі при вчиненні правочину.

1. Рішення про вчинення значного правочину. Відповідно до п. 22 ч. 2 ст. 33 Закону України «Про акціонерні товариства» [1] до виключної компетенції загальних зборів акціонерного товариства належить прийняття рішення про вчинення значного правочину, якщо ринкова вартість майна, робіт або послуг, що є предметом такого правочину, перевищує 25 відсотків вартості активів за даними останньої річної фінансової звітності товариства.

Звідси, формування волевиявлення особи при вчиненні значного правочину неможливе лише виключно виконавчим органом, а необхідне узгодження волі більшістю учасників товариства. При цьому до бажаних правових наслідків призводить укладений договір лише за наявності такого рішення. Таким чином, для виникнення зобов'язання необхідний юридичний склад: рішення про вчинення договору та саме укладення договору.

Відповідно до ст. 92 ЦК України юридична особа набуває цивільних прав і обов'язків і здійснює їх через свої органи, які діють відповідно до

установчих документів і закону. Згідно ст. 58 ЦК України виконавчий орган акціонерного товариства здійснює керівництво його поточною діяльністю, є правління або інший орган, передбачений статутом. Виконавчий орган акціонерного товариства підзвітний загальним зборам і наглядовій раді, організовує виконання їх рішень. Виконавчий орган діє від імені акціонерного товариства в межах, встановлених статутом акціонерного товариства і законом [2].

Рішення про вчинення договору (виконавчими органами) є вираженням волі юридичної особи через загальні збори. Юридична особа має особливу правову природу, яка полягає у множинності її учасників, воля та інтереси яких можуть бути різні і які необхідно певним чином узгодити та визначити волю більшості. Тому прояв волі юридичної особи не може бути чітко однозначним, як це буває, коли представляють одну особу. Саме тому волю особи оформляють рішенням, за яке голосує необхідна більшість учасників.

Між загальними зборами (як основним органом юридичної особи) та виконавчим органом існують свого роду відносини представництва. Виконавчий орган є представником, який зобов'язаний точно відтворювати волю осіб, яких він представляє. Прийняття рішення загальними зборами про вчинення певного правочину є виявом волі на вчинення правочину. Таке рішення не створює зобов'язання з правочину, згоду на вчинення якого дали загальні збори, однак створює певне зобов'язання для виконавчого органу як представника, а саме зобов'язання укласти такий правочин. У цьому випадку можна провести аналогію із попереднім договором, який не створює основного зобов'язання, однак створює зобов'язання до укладення основного договору.

Вчинення значного правочину виконавчим органом товариства за відсутності такого рішення є підставою для визнання його недійсним, оскільки виконавчий орган як представник повинен вчиняти правочини лише у межах наданих йому повноважень. Однак такий правочин може бути «зцілено» на підставі ст. 241 ЦК України особливим рішенням загальних зборів товариства, про що згодом буде йтися в статті.

2. Рішення про попереднє схвалення вчинення значного правочину. Згідно ч. 3 ст. 70 Закону України «Про акціонерні товариства» якщо на дату проведення загальних зборів неможливо визначити, які значні правочини вчинятимуться акціонерним товариством у ході поточної господарської діяльності, загальні збори можуть прийняти рішення про попереднє схвалення значних правочинів, які можуть вчинятися товариством протягом не більш як одного року з дати прийняття такого рішення, із зазначенням

характеру правочинів та їх граничної сукупної вартості *[Васильєва В. В., уривок з наукової доповіді, С. 116 – 118]*.